

Osmanlı Rumelisi'nde Yörük Teşkilatı, Kökeni ve Nitelikleri

Yoruk Organizations, Roots and Features in Ottoman Rumeli

Harun YENİ*

Özet

Bu makalede, esas olarak Rumeli yörüklerinin – Batı Trakya yörükleri örnekleri üzerinden – askerî teşkilatının kökeni, dönüşümü ve niteliklerini tartışılmaktadır. Rumeli'nin fethi sürecinden itibaren, bölgede hem askerî bir güç hem de demografik bir unsur olarak önemli bir role sahip olan yörüklerin, Osmanlı askerî teşkilatı bünyesinde teşkilatlandırılmasının kökeni ve niteliklerine dair literatürdeki yaklaşımlara alternatif bir yaklaşım getirmek hedeflenmiştir.. Bu çerçevede, ilk olarak teşkilatın kökeni ve ilk dönem fetihlerinin güzergahları ve bu fetihlerde yer alan askerî unsurlarla bağlantısına vurgu yapılmaktadır. Ardından teşkilata dair kanunlar ve kanunlardaki değişim üzerinden yörük teşkilatının evrimi ve gerçekleştirilen yapısal değişimin ne anlama gelebileceği değerlendirilmektedir. Son olarak ise, yörük teşkilatının Rumeli'deki yörük nüfusla ilişkisi, mevcut literatür üzerinden tartışılmaktadır. Ayrıca, yörük defterleri ve tapu tahrir defterlerinin, teşkilat kapsamındaki yörüklerin nüfus oranına dair net bir cevap verip veremeyecekleri sorgulanmaktadır. Söz konusu kaynakların karşılaştırmalı ve detaylı kullanımıyla bölgedeki yörüklerin önemli bir kısmının teşkilata mensup olmadıkları fakat teşkilatın insan rezervini oluşturduğu savunulmaktadır.

Anahtar kelimeler: yörükler, yörük teşkilatı, yörük defteri, Rumeli, Batı Trakya, Osmanlı İmparatorluğu.

* *Yrd. Doç. Dr.* , TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Tarih Bölümü

Abstract

In this article, the roots, evolution and features of the military organization of the yörüks of Rumelia are discussed through the examples from the Western Thrace region. It aims to bring an alternative approach to the origins and the qualifications of the yörüks who had a significant role from the beginning of the conquests in Rumelia both as a military force and as a demographic element. In this aspect, upon the origins of the organization, the connection between the yörük organization and the routes of the first conquests together with the military groups which took part in the conquests is stressed. Then, the evolution of the organization in time and the meaning of the structural changes are evaluated through the laws on the organization and their changes in time. Lastly, the connection of the yörük organization with the yörük population in Rumelia is discussed through the literature on the issue. In parallel with it, it is questioned whether the yörük registers and cadastral surveys could give an answer to the problem of the extent of the military yörüks in the region.

Keywords: *yörüks*, *yörük* organization, *yörük* register, Rumelia, Western Thrace, Ottoman Empire.

Rumeli'de yörüklerin askeri birlikler halinde teşkilatlandırılmasının 15. yüzyıl ortalarında II. Mehmed döneminde başladığı tahmin edilmektedir. Buna gerekçe olarak ise o dönemden kalan kanunname metinleri gösterilmektedir. Konuya dair ilk araştırmacılarından olan M. Tayyip Gökbilgin, bu teşkilatın kuruluş tarihine dair şunları ifade eder:

Fâtih zamanında yörük teşkilatı henüz inkişâfının başlangıcındadır ve ihtimal, rüşeym halinde II. Murad devrinde mevcut olduktan sonra, esasları bu zamanda tespit edilmiş ve gittikçe taazzuv eden askerî bir sınıf haline gelmeye başlamıştır.¹

Gökbilgin'in böyle bir teşkilatın kurulmasına neden ihtiyaç duyulduğuyula ilgili görüşleri ise sonrasında literatürdeki hâkim görüş olarak yerini alacaktır:

Yörüklerin Rumeli'de gittikçe çoğalmaları ve daha geniş sahalara yayılmaları, devleti, imparatorluk hizmetinde onlardan da âzamî istifade teminine sevketmiş ve bu maksatla yörüklere ve tatarlara mahsus kanun ve nizamlar vazedilmiştir.²

¹ M. Tayyip Gökbilgin, *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Enlâd-i Fâtihân*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1957, s. 35.

² A.g.e., s. 19.

Yörüklerin Rumeli’de sayıca çoğalmalarının, böylesine bir teşkilatın arkasındaki temel sebep olarak görülmesi Gökbilgin’den sonra bu konu üzerine çalışan araştırmacılar tarafından da kabul edilmiş bir gerçek olarak dile getirilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak İnbaşı sonrasında da Altunan yörüklerin sayıca fazlalığını, söz konusu teşkilat çerçevesinde bir kanunî düzenleme yapılmasının gerekçesi olarak ifade etmiştir.³ Bununla beraber, yörüklerin artışının, devletin yörükleri doğrudan kontrol etme isteğini ortaya çıkardığını öne süren çalışmalar da vardır.⁴

Böyle bir yaklaşım anlaşılır olmasına karşın, yörüklerin Rumeli’deki varlığının tarihsel arka planını yeterince dikkate almadığı izlenimi oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, Rumeli’deki yörük teşkilatının oluşum süreci, Osmanlılar’ın bölgedeki ilerleyiş sürecinde yörüklerin aldıkları rolde aranmalıdır. Bu çerçevede, erken dönem Osmanlı askerî birlikleri daha anlamlı bir gerekçe sunacaktır.

İnalcık, Osmanlı Devleti’nin erken dönemlerinde önemli miktarda insanın aktif askerî hizmet karşılığında raiyyet rüsumundan muaf olduklarını ifade eder. Bunlar ağırlıklı olarak yaya ve müsellemler ile yörük ve tatarlardır. Özellikle devletin insan gücüne askerî anlamda daha çok ihtiyaç duyduğu onbeşinci yüzyılda bu durum daha geçerliydi. Fakat onaltıncı yüzyılla beraber durum değişti. Söz konusu askerî gruplara artık eskisi kadar ihtiyaç kalmamıştı. Onların yerine tımarlı sipahiler ve yeniçeriler ordunun ana yapısını oluşturdu. Böylelikle devlet, verdiği vergi muafiyetlerinin önemli bir kısmını bu gruplardan geri aldı. Yaya müsellemler ile yörük ve tatar gruplarını aktif hizmetten geri hizmete alarak onları köprülerde, kale tamiratında ve benzeri işlerde görevlendirmeye başladı. Daha öncesinde askeriyenin temel bir parçası olarak raiyyet rüsumundan muaf iken, geri hizmete alınmalarıyla birlikte yalnızca olağanüstü vergilerden muaf oldular.⁵ Mâlî mükellefiyetliklerindeki bu değişim, özellikle ilk dönemlerdeki geniş muafiyetleri dikkate alındığında, yörüklerin askerî teşkilatının önceki süreçte de bir askerî arka planı olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Bundan başka, erken dönem Osmanlı ve onun askeri yapısı, yörüklerin buradaki yerini anlamlandırmaya yardımcı olacaktır. Bu bağlamda, Osmanlılar’ın uclar ve dolayısıyla uclardaki birlikler yoluyla Balkanlara ilerleyişi dikkate

³ Mehmet İnbaşı, “Yeni Belgelerin Işığında Rumeli Yörükleri”, *Osmanlı ansiklopedisi* c. 4 içinde, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 153; Sema Altunan “XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Rumeli Yörükleri ve Naldöken Yörük Grubu”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 1999, s. 61.

⁴ Vahid Çubuk, “Yörükler”, *İslam Ansiklopedisi* c. 8, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1986, s.430-435.

⁵ Halil İnalcık, “Osmanlılar’da Raiyyet Rüsümü”, *Osmanlı İmparatorluğu: Toplum ve Ekonomi* içinde, der. Halil İnalcık, Eren Yayıncılık, İstanbul 1993, s. 597-598.

alınması gereken bir noktadır. Gazi uc beylerinin komutasındaki birlikler çoğunlukla yörüklerden oluşan birliklerdi ve uc beyleri de açık biçimde yörüklerle ilişkilendirilmekteydi. İnalçık'ın ifadesiyle yörükler, bu gelenekte, uc gazilerinden ayrı tutulmazlardı. Gaziyân, Aşıkpaşazade'de, Tanrı'nın sözünü yayan enstrümanlar olan abdalân ile birlikte zikredilmektedirler.⁶

İnalçık, Dobruca ve Deliorman bölgesindeki yörüklerin uc organizasyonu ile yakından bağlantılı olduklarını ifade ederek bu yörüklerin Mihaloğlu Ali bey gibi meşhur uc beyleri komutasında gazi veya akıncı olarak hizmet ettiklerini söyler.⁷

Yarı-göçebe yörük toplulukları, uc beyleri için ana insan kaynağını oluşturmaktaydı. Akıncılar, çeşitli sosyal gruplardan mürekkep olmasına karşın, ağırlıklı olarak yörüklerden oluşan bir askeri birlikti. "Göçebe Türkler (yörükler) hem ordunun hem de akınların geçiş güzergahında yer alan bölgelerde özellikle çok sayıda mevcuttu."⁸ Daha açık bir ifadeyle, yörükler ondördüncü yüzyıldaki fetih yolları üzerinde dikkate değer sayıda bulunmaktaydı. Böylelikle, fetihleri gerçekleştiren askeri birliklerin insan gücü havuzunu oluşturmuyordu. Aşıkpaşazade'de Saruhan'dan sürülen yörüklerin başında bir akıncı lideri olan Paşa Yiğit beyden detaylıca bahsedilmesi, yörüklerin bölgedeki varlıklarının askeri niteliğine dair çok önemli bir ayrıntıdır.⁹ İnalçık'a göre, fetihlerin ilk yüzyılında yapılan sürgünler, askerî bir amaç taşımaktaydı.¹⁰ Bu nedenle bölgeye aktarılan yörük nüfusunun ağırlıklı olarak bu çerçevede değerlendirilmiş olduğunu görüyoruz. İnalçık'ın Arnavutluk bölgesinin erken dönem tahrirleri üzerine yaptığı değerlendirmeler, bu yörük gruplarının yalnızca uçlardaki akıncı birliklerinin değil aynı zamanda erken dönem sipahi birliklerinin de insan kaynağını oluşturduğunu ortaya koyar:

Evrenos Bey ve Turahan Bey'e eşlik eden Anadolu'dan gelen Türk göçmenler ile birlikte Saruhan'dan gelen sorunlu göçebelere liderlik eden Üsküb'ün meşhur uc beyine [Paşa Yiğit Bey] fethedilen bölgelerde timarlar verildiğini dikkate aldığımızda uc bölgelerindeki savaşçı sürgünlere son derece cömertçe davranıldığı sonucuna varabiliriz.¹¹

Buradaki akıncı ifadesini, daha ziyade uc birliklerinin temel askeri kuvvetini oluşturan aşiret kuvvetleri olarak okumak gerekir. Zira klasik dönemde akıncı

⁶ Halil İnalçık, "Dervish and Sultan: An Analysis of the Otman Baba Vilayetnamesi", *The Middle East and the Balkans under the Ottoman Empire: Essays on Economy and Society* içinde, der. Halil İnalçık, Indiana University Turkish Studies, Bloomington 1993, s. 24-25.

⁷ A.g.m., 26.

⁸ Mariya Kiprovska, "The Military Organization of the Akıncıs in Ottoman Rumelia," *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Bilkent Üniversitesi, Ankara 2004, s. 56.

⁹ A.g.e., s. 54.

¹⁰ Halil İnalçık, "Ottoman Methods of Conquest", *Studia Islamica*, 2 (1954), s. 124.

¹¹ A.g.m., s. 125.

birliklerinin yapı ve fonksiyonu değişmiş, akıncılar ordunun asıl kuvvetlerinden önce düşman hatlarına yıpratıcı akınlar yapan birlikler halini almıştır. Bu değişim, yörüklerin Balkanlar'a sürgünü ile birlikte değerlendirildiğinde, yörüklerin fetihlerin ilk yıllarındaki askerî fonksiyonları daha da netleşecektir.

Söz konusu sürgünlerin, geç ondördüncü erken onbeşinci yüzyılın akıncı aileleriyle birlikte Rumeli'ye geldikleri dikkate alındığında, uc beylerinin tam da bu yoldaşlarının Balkanlar'daki akıncı hizmetini yerine getirdiklerini varsaymamız yanlış olmayacaktır.¹²

Bu çerçevede, Pal Fodor'un dikkati çektiği üzere, erken dönem uc toplumundaki iççelik dikkate alındığında, uc bölgelerindeki yörükler arasında askerî veya askerî olmayan arasında net bir ayırım yapmak da güçtür.¹³ Zira toplumda bu türden keskin bir ayırım olmadığından ordu da toplumdaki ayrı bir birim olarak değerlendirilmiyordu.

Ondördüncü yüzyılda uc beylerinin takip ettikleri fetih güzergahlarına, yörük teşkilatının onaltıncı yüzyıldaki kayıtlarında geçen yerleşimlerle birlikte bakıldığında önemli bir resim ortaya çıkar. Osmanlılar, Gelibolu üzerinden Avrupa topraklarına ilk adımlarını attıktan sonra üç kol üzerinden Balkanlar'ın fethine giriştiler. İlk kol Tekfur Dağı ve Çorlu istikametinde, ikinci kol ise Malkara, Hayrabolu, ve Vize istikametindeydi. Üçüncü kol da Meriç nehri boyunca İpsala ve Edirne boyuncaydı. Fetihler ilerledikçe, buralardaki askerî üs olarak işlev gören uçlar da ileriye doğru taşınıyordu. Önce İpsala, Hacı İlbey ve Evrenos Bey komutasındaki sol kolun uc merkezi oldu. Bu uc sonrasında zaman içinde Gümülcine, Serez, Yenice-i Vardar ve Kara Ferye'ye taşındı. Kara Ferye'den ise iki kola ayrılarak Tırhala ve Üsküb istikametini takip etti. Sağ kol ise ilk olarak Yanbolu'ya taşındı, ardından, Karınova ve Pravadi sağ kolun uc merkezleri oldu. Pravadi'den sonra ise biri Tırnova ve Niğbolu diğeri Dobruca istikametinde olmak üzere iki kola ayrıldı. Orta kolun uc merkezleri ise Çirmen, Zağra ve Filibe idi. Filibe'den ikiye ayrılan orta kol, biri Sofya ve Niş, diğeri ise Köstendil ve Üsküb güzergahında ilerledi. Uc beyleri ve kuvvetlerinin izledikleri ana güzergahlar işte bu kolların güzergahlarıydı. Uc merkezlerinin civar bölgeleri de yine buraların fethi sırasında ele geçirildi.¹⁴

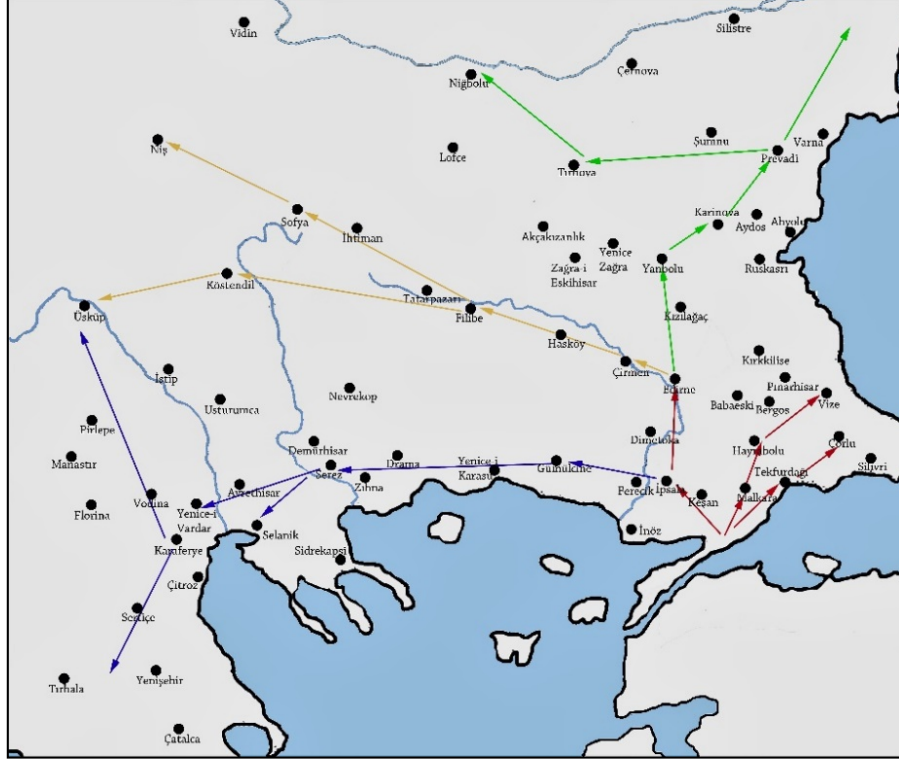
¹² M. Kiprovska, "The Military Organization of the Akıncıs in Ottoman Rumelia", s. 58.

¹³ Pál Fodor, "Ottoman Warfare, 1300-1453", *The Cambridge History of Turkey: Byzantium to Turkey, 1071-1453*, c. 1 içinde, der. Kate Fleet, Cambridge University Press, Cambridge 2009, s. 192.

¹⁴ Halil İnalçık, "Rumeli" *Encyclopedia of Islam*, 2nd edition, Brill, s. 608-609.

Kolların bu hatlarını, harita üzerinde şu şekilde gösterebiliriz:

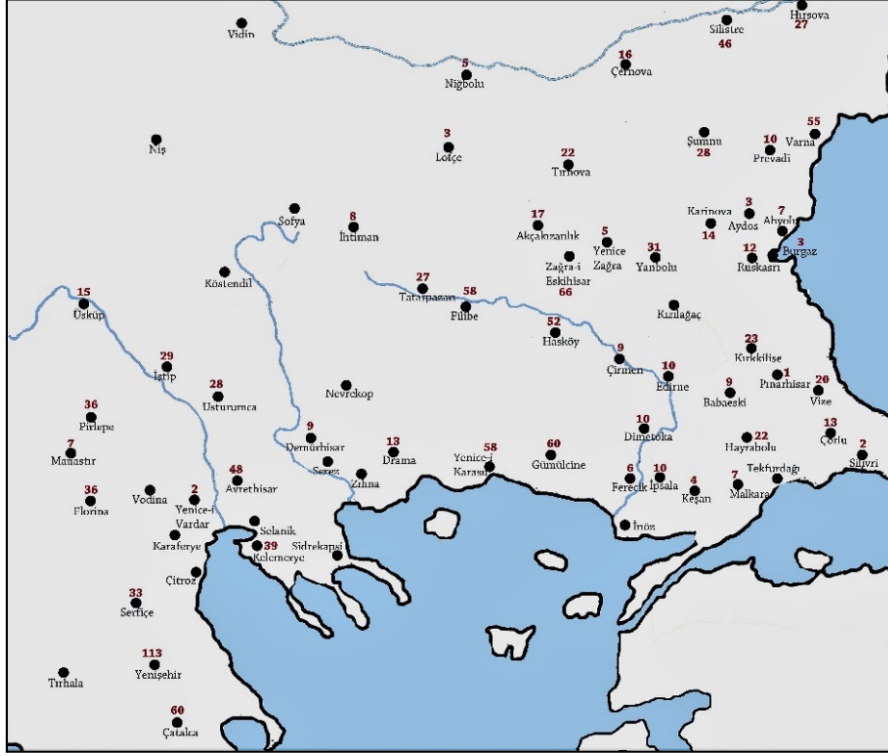
Resim 1- Rumeli'de Fetih Kollarının İzlediği Güzergâhlar¹⁵

Bu haritaya, onaltıncı yüzyılın ilk yarısında yörük teşkilatı ocaklarının sayısal dağılımı üzerinden bakıldığında da benzeri bir resim ortaya çıkmaktadır:

¹⁵ Harun Yeni, "The Yörüks of Ottoman Western Thrace In The Sixteenth Century", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara 2013, s. 160.

Resim 2- 16. Yüzyılda Yörük Ocaklarının Sayısal Dağılımı¹⁶

Bu iki haritanın karşılaştırılmalı bir değerlendirmesi yapıldığında, Rumeli'deki yörük teşkilatının kökeninin, ondördüncü yüzyıldaki fetih sürecinde bölgedeki mevcut yörüklerde aranması gerektiği izlenimi oluşturmaktadır. Her ne kadar kesin bir hüküm vermek mümkün olmasa da, yörüklerin Osmanlılar'ın Balkanlar'daki ilk günlerinden itibaren uc birliklerinin askeri yapısının bir parçası oldukları yargısına varmak mümkündür. Onbeşinci ve onaltıncı yüzyıllardaki müstakil yörük teşkilatının ise bu defa geri hizmet birliği olarak da olsa önceki dönemlerde oynadıkları rolün bir nevi devamını üslenedikleri varsayılabilir. II. Mehmed dönemindeki merkezileşmenin ve teşkilatlanmanın etkisiyle birlikte merkezî ordunun yapısal ve sayısal olarak güçlendirilmesi, böyle bir dönüşümün önünü açmış olmalıdır.

Kökenlerine dair tartışmaların bu şekilde olduğu yörük teşkilatına dair doğrudan ilk kaynaklar II. Mehmed dönemine aittir (1451-1481). Teşkilat kanunnamesinde geçen ifadelerle göre söz konusu yörükler her biri 24 nefer yörükten oluşan ocaklar halinde organize edilmiş, bunların biri o yıl göreve

¹⁶ A.g.e., s. 161.

katılan eşküncü, üçü ise görev sırası gelmemiş eşküncüler, yani çatallar idi. Geri kalan yirmi nefer, bunların giderlerini karşılayan yamaklardı:

Yigirmi dört kişiden biri eşküncü üçü çatal yigirmisi yamak ola. Ve mezkûr eşküncü kendü cebelü gönderi demirinde ve yileğinde[?] okında yayında kılıcında kalkanında eksük olmayub müretteb ola. Ve on eşküncünün bir orta bargiri olub bir tenktüri ola. Yörükler eşküncüsü çatalı yamakları arpa ve saman sarmak ve hisar yapmak ve gayrı avârıza karışmaya ve eşküne eşen etdüğü yıl sâlârlık vermeye şöyle bilesiz.¹⁷

Kanunî döneminde teşkilatın yapısında bir takım değişiklikler yapılmıştır. 1529-30 yıllarında oluşturulan muhasebe defterleri, bu değişikliklerin ilk örneğini oluşturur. Yanbolu yörük grubu için yazılan ve diğer yörük grupları için de geçerli olduğu tahmin edilen bu düzenlemeye göre, her bir ocaktaki yörük sayısı yirmibeşe çıkartılmış ve toplam eşküncü sayısı ise dört yerine beş olarak belirlenmiştir. Yamakların eşküncüler için ödeyecekleri meblağ ise elli akçe olarak ifade edilmiştir:

Zıkr olan yörükler ve tatarlar defter-i şâhîde bir ocakda beş nefer eşküncüdür ve yigirmi nefer yamak olur sefer oldukça yamaklarından avârız mukâbelesinde ellişer akça alub sefer idenler [iderler?] cürmleri ve resm-i arusları defterde mukayyed olduğu üzere subaşlılarının sefer vâki oldukça yörük yamaklarından ellişer akça alurlar amma sefer olmayacak almazlar¹⁸

Bu düzenlemenin Kanuni döneminde bir süre daha aşağı yukarı aynı şekilde geçerli olduğu, 1544 tarihli Tanrıdağı yörükleri tahririndeki kanunname metninden anlaşılıyor:

Eşküncü yörük ve tatardan yigirmi beş neferi bir ocak beş neferi be-nevbet eşküncü yigirmi neferi yamak kayd olub sefer-i hümayûn ve hizmet-i padişâhî vâki' oldukda nevbetlü eşküncü yamaklarından 'avârız-i divâniyye mukâbelesinde kanûn-i kadîm-i sultânî muktezâsınca ellişer akça harçlık alub sefer ederler hizmet ve sefer olmayacak eşküncü yamaklarından nesne almazlar¹⁹

Yine Kanunî döneminden olduğu iddia edilen bir başka kanunname metninde, yörük teşkilatına dair bir takım değişikliklerin olduğu görülmektedir:

¹⁷ Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tablilleri*, c. 1, FEY Vakfı Yayınları, İstanbul 1990, s. 354-355. Karş. Ö. Lütü Barkan, *XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Ziraî Ekonominin Hukukî ve Malî Esasları: 1. Kanunlar*, İstanbul 1943, s. 387-395.

¹⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivleri (buradan itibaren BOA.), *Tapu Tabir Defteri* (buradan itibaren *TTd.*) no. 370 [*Defter-i Yörükân*], f. 365.

¹⁹ BOA. *TTd.* 230 [*Defter-i Yörükân*], f. 1.

Rumelinde yörük ve müsellemler yamaları ki her biri ellişer akça verirlerdi. Evvelden sefer olıcak ellişer akça verirlerdi sefer olmayıcak vermezlerdi. Şimdi emr olundu ki sefer olsun olmasun ellişer akça vereler. Ve Rumelinde olan yörüklerin yigirmi dört kişiden bir eşküncü olub üç çatal yigirmisi yamak ola. Ve mezkûr eşküncü kendü cebelü olub gönderi demiriyle yileği ile ve oku yayı ve kılıcıyla müretteb ve mükemmel ola ve eşküncünün bir orta bargiri ola. Eşküncü ve çatal ve yamaklarına arpa ve saman ve hisar yapmak teklif olunmaya ve eşküncü eşdüğü yıl avâriz vermeye ammâ eşmediği yıl verür²⁰

Yörük teşkilatıyla ilgili düzenlemeler arasında özgün bir karaktere sahip olan bu düzenlemede her bir ocaktaki nefer sayısının yine II. Mehmed dönemindeki haline getirilmiş olması, ardından askerî donanımına dair verilen detaylarla birlikte göz önüne alındığında, II. Mehmed'in genel kanunnamesinden doğrudan alındığı izlenimi oluşturmaktadır. Fakat en dikkate değer değişikliğin, yamakların ödedikleri ellişer akçenin sefer olsun olmasın ödenecek olmasıdır. Bu metnin tam olarak düzenlenme tarihi bilinmemektedir, zira yalnızca Rumeli eyalet kanunnamesindeki bölümü günümüze ulaşmıştır. Yamaklık akçesinin her yıl alınacak olması ile birlikte bu kanun maddelerinin yalnızca Topkapı Sarayı arşivindeki eyalet kanunnamesi içinde günümüze kalmış olması, bu değişikliğe dair sağlıklı bir değerlendirme yapmayı pek mümkün kılmaz. Yine de yamaklık akçesine dair böylesine bir değişikliğin nedenleriyle ilgili birkaç ihtimal akla gelmektedir. Onaltıncı yüzyıl boyunca sıklıkla yapılan Orta Avrupa seferleri neticesinde orduyla birlikte geri hizmet birliklerine duyulan ihtiyacın da artmış olduğu görülür. Bu bağlamda sefer olmadığı zamanda da akçe alınması, eşküncileri göreve teşvik amacı taşıyor olmalıdır. Bununla birlikte, söz konusu düzenlemeye dair tek kaydı, imparatorluk merkezinde bulunmuş olması, uygulamaya konulmamış olma ihtimalini de düşündürmektedir. Zira, Kanuni devrinden epeyce bir süre sonra, 1580'lerden itibaren mevcut yörük kanunnamelerindeki ifadeler, önceki durumun devam ettiğini gösterir. 1591 tarihli Tanrıdağı yörükleri kanunnamesinde bu hal ifadesini şöyle bulur:

...defter-i şâhîde eşküncü yörük ve tatarda yigirmi beş neferi bir ocak beş neferi be-nevbet eşküncü yigirmi neferi yamak kayd olunub sefer-i hümâyûn ve hidmet-i padişâhi vâki'oldukda nevbetlü eşküncü yamaklarından 'avâriz-i divâniyye mukâbelesinde kânun-i kadîm muktezâsınca ellişer akça harçlık olub [alub?] sefer iderler hidmet ve sefer olmayıcak eşküncü yamaklarından nesne almazlar.²¹

Teşkilatın düzeninin eski haline dönüşü, merkezdeki kaydı ya istisnai bir durum veya geçici bir çözüm olabileceğine dair ihtimali de güçlendirmektedir.

²⁰ Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tablilleri*, c. 6, FEY Vakfı, İstanbul 1993, s. 343.

²¹ BOA., *TTd. no. 631 [Defter-i Yörükân]*, f4.

Gökbilgin, ocaklardaki nefer sayısındaki değişimin merkezi yönetim tarafından duyulan ihtiyaç sonucu ortaya çıktığını öne sürmekle birlikte bu artış veya azalmanın niçin yörük gruplarına ait defterlerde yer almadığına ve yamaklık akçesinin ödenme düzenindeki değişimin nedenlerine dair bir görüş ortaya koymaz.²²

Ana hatları itibarıyla yörük teşkilatı, temel olarak belli vergi muafiyeti karşılığında yörüklerin geri hizmet birlikleri olarak seferlere katıldığı veya devletin çeşitli görevlerde kullandığı, dönemine göre 24, 25 veya 30 neferden oluşan *ocaklar* şeklinde teşkilatlandırılan bir organizasyondur. Sayının 25 olduğu dönemde 5'inin esas hizmette bulunan ve sırayla göreve gittiği, diğer 20 yörük neferinin de görev dönemindeki yürüğün giderlerini karşılamak üzere 50şer akça verdiği bir yapıya sahipti.

Rumeli geneline yayılan teşkilat, esasen sekiz ayrı yörük grubu olarak organize edilmiştir ve 1544 tarihli kayıtlara göre ocak sayıları şu şekildedir:

Tablo 1 - 1544 Tarihinde Yörük Gruplarının Ocaklarının Dağılımı²³

Yörük grubu	Toplam Ocak sayısı
Kocacık (Bulgaristan)	132
Ofçabolu (Bulgaristan, Makedonya, Yunanistan)	94
Naldögen (Trakya, Doğu Bulgaristan)	196
Tanrıdağı [Karagöz] (Batı Trakya, Doğu Bulgaristan)	328
Selanik (Selanik civarı)	492
Vize (Trakya)	105

Askeri ihtiyaçlar doğrultusunda kale bakımı, tamiri, inşaatı, sefer sırasında nakliye hizmeti gibi görevler verilen yörük eşkücülerinin hizmetleri yalnızca askeri boyutla sınırlı değildi. Aynı zamanda madenlerde, gemi yapımında, camimescit tamirinde de çalışıyorlardı.

Rumeli'deki yörük teşkilatı, literatürde bilinen bir organizasyon olmakla beraber, Rumeli'deki yörük nüfusu ile ilişkisi sorgulanması gereken bir meseledir. Teşkilat için düzenlenmiş yörük defterlerinin varlığı, literatürde Rumeli yörüklerinin askeri boyutuna dair yapılan vurguyla birlikte teşkilatın,

²² M. T. Gökbilgin, *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-i Fâtihân*, s. 42.

²³ Mehmet İnbaşı, "Rumeli Yörükleri", *Anadolu'da ve Rumeli'de Yürükler ve Türkmenler*, der. Tufan Gündüz içinde, Yör-Türk Vakfı, Tarsus 2000, s. 180.

bölgedeki bütün yörükleri içine aldığı gibi bir izlenim uyandırmaktadır.. Konunun yakından irdelenmesi, bu durumun tarihsel bir gerçeklik olmadığı, yanıltıcı bir görüntü olduğunu ortaya koymaktadır.

Rumeli'deki yörüklerin askerî boyutuna dair dikkate alınması gereken ilk ciddi çalışma Ćiro Truhelka'nın makalesidir.²⁴ Truhelka, kanunnameler üzerinden yörüklerin devletle olan ilişkilerini ele aldığı bu yazısında her ne kadar askerî boyutla ilgili meseleleri yakalamakta sorun yaşamış gibi görünse de Selanik yörükleri defterinde yer alan bir kanunnameyi temel aldığından bu, askerî boyutla ilgili ilk çalışma denilebilir. Kanunnameden hareketle, askerî teşkilat mensubu yörüklerin oğullarının da yörük olarak kabul edildiğini, yörük subaşlarının başka yörük gruplarına karışmaması gerektiğini aktarır. Yine bir yörüğün başka bir teşkilata kaydolması veya başka bir yerleşim yerine gitmesi halinde dahi yörüklüğünün ortadan kalkmayacağı ifade edilir. Görünüşe göre Truhelka kanunnamedeki yörük tanımı ile bu yörüklere dönük kısıtlamaları belli bir sosyal gruba yönelik olarak değerlendirmiştir. Selanik bölgesine yeni gelen yörüklere dair kanun maddeleri olarak algıladığı bu kanunname üzerinden, bu yörüklerin reayaya uygulanan çift resmine göre daha az çift resmi verecek olmalarından dolayı buraya yerleştikleri kanaatine varır.

Yörük ... senelik ancak 12 akçe, ve yarım çiftlik ise 6 akçe ödüyordu, ve rayaları [*reâyaları*] pek sıkı bütünü diğer vergilerden muafır. O güne kadar yalnız Yeniçerilere ait olan bu imtiyaz, serbest bir müslüman köylü sınıfının doğması için çok müsait şartlara malikti ve Balkan yörüklerinin, ya göçebe-çobanlıktan tamamiyle vaz geçmelerine, yahut çiftçi olarak yerleşip daimî köyler kurmalarına, yahutta hayvan beslemeyi çiftçilikle birlikte ancak periodik bir göçebelik halinde devam ettirmelerine sebep oldu, ki bu suretle göçebe hayat, en eski Yörüklerin de yerleşmesi ile yavaş yavaş ortadan kalkmağa başladı; ve bu suretle köylerin büyük bir kısmı onlara izafeten Yörüklük namı altında tanındı.²⁵

Teşkilatla bağlantılı olarak bahsedilen subaşı ve seraskerleri ise sadece idarî sebeplerle zikredilmiş olarak değerlendirir.²⁶

Truhelka'nın ardından Salahaddin Ćetintürk ve M. Tayyib Gökbiğın'in her ikisi de 1943'ün Kasım ayı içinde çıkan çalışmaları yörüklerin doğrudan askerî

²⁴ Ćiro Truhelka, "Über die Balkan-Yürüken", *Revue Internationale des Études balkaniques I*, (1934-35): 89-99. Bu makale kısa bir süre sonra Türkçe'ye çevrilmesine karşın ancak 1990lar'ın başında yayımlanabilmiştir: Ćiro Truhelka, "Balkan Yürükleri Hakkında", çev. *Türk Kültürü Araştırmaları* 30, no. 1-2 (1992): s. 263-73. Yarı-göçebe topluluklara dair 19. boyunca ve 20. yüzyıl başlarında çalışma yapan yapılan ilk Avrupalı araştırmacılara dair bkz. M. T. Gökbiğın, *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-i Fâtihân*, s. 1-13.

²⁵ Ć. Truhelka, "Balkan Yürükleri Hakkında", s. 272.

²⁶ Ć. Truhelka, "Balkan Yürükleri Hakkında", s. 271.

organizasyonu üzerine yapılan ilk çalışmalardır.²⁷ Çetintürk, yörük defterlerini tanıtarak yörük cemaatlerinin başlarında çeribaşı ve subaşlarının olduğunu ve Truhelka'nın aksine bunların askerî bir pozisyon ifade ettiğini söyler ve Rumeli'deki yörüklerin tamamının askerî organizasyonun bir parçası olduğunu belirtir.²⁸ Çetintürk'ün çalışmasındaki temel sorun da Rumeli'deki yörüklerin tamamını teşkilatın etkin birer parçası olarak değerlendirmesidir. Gökbilgin'in bildirişi esas itibarıyla Rumeli'deki yörük yerleşimleri hakkında olmakla beraber, askerî organizasyonu da anlatır. Çetintürk'ten farklı olarak ise tüm Rumeli yörüklerinin teşkilatın bir parçası olmadığına dair bir imâ taşır:

Bu kanunnameler ordu içinde ve ordunun geri hizmetlerinde muayyen bir vazifesi olan, diğer askerî sınıflar gibi bir sınıf haline gelmiş bulunan yörüklere mahsustur.²⁹

Barkan'ın sürgünler makalesinin ikinci bölümü, yörük nüfus ağırlıklı olmakla birlikte, Barkan'ın da yörüklerin tamamının askerî teşkilata dahil olmadıklarını ifade etmesi önemlidir.³⁰

1957'de ise yörüklerin askerî teşkilatı meselesini bütün taraflarıyla ortaya koyan bir çalışma, M. Tayyip Gökbilgin tarafından "Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-i Fâtihân" başlığıyla yayımlanmıştır.³¹ Bu teşkilatın ortaya çıkışından 17. yüzyıl sonunda evrilerek evlâd-i fâtihân adını alması ve sonrasında da ortadan kalkmasına kadar bir bütün halinde ele alan Gökbilgin, yörük defterlerini tarih araştırmacılarına detaylı olarak tanıtan kişidir. Çalışma, hem yörük defterlerinden hem de evlâd-i fatihan defterlerinden çeviriyazı örnekleri de içerir.

Bu temel çalışmalar yörüklerin askerî organizasyonlarının literatürde bilinmesi açısından çok önemli olmakla birlikte, sonraki araştırmalarda ortaya çıkan bir yanlış algılamının da önünü açtı. O da Rumeli yörüklerinin tamamının

²⁷ Gökbilgin, 1943 Kasım'ında III. Türk Tarih Kongresi'nde Rumeli yörüklerinin sosyal ve askerî teşkilatlarına dair bir bildiri sunar (M. Tayyip Gökbilgin, "Rumelinin İskanında ve Türkleşmesinde Yürükler", *III. Türk Tarih Kongresi* içinde, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1943). Aynı tarihte Salâhattin Çetintürk'ün makalesi yayımlanır (Salâhattin Çetintürk, "Osmanlı İmparatorluğunda Yürük Sınıfı ve Hukukî Statüleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* II, no. 1, (1943): s. 107-116). Çalışmalar aynı tarihli olmasına karşın, ilginç biçimde literatürde genel kanaatin, bu konuya dair ilk çalışmanın Çetintürk'ün makalesi olduğu yönündedir.

²⁸ Çetintürk'ün çalışmasında Truhelka'ya atf olmaması dikkate değerdir.

²⁹ M. T. Gökbilgin, "Rumelinin İskanında ve Türkleşmesinde Yürükler", s. 652.

³⁰ "...(Rumeli'ndeki yörüklerin büyük bir kısmının tâbi bulunduğunu aşağıda göreceğimiz) askerî bir teşkilata..." Ö. Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler" [2. bölüm], *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* 13, (1952): s. 70.

³¹ M. T. Gökbilgin, *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-i Fâtihân*.

bu askerî teşkilatın aktif birer parçası oldukları algısıdır. Her ne kadar Gökbilgin’de bunun aksi yönünde ifadeler mevcut da olsa, çalışmasının genel yapısından böyle bir sonuç çıkartılmıştır. Çetintürk’te ise kesin olarak tüm yörüklerin teşkilatın bir parçası oldukları ifade edilir.

Bu algının oluşmasında başka – belki de daha etkin – bir nokta temel kaynakların ismidir. “Defter-i yörükân” başlığı taşıyan bu kayıtlar, 1544’ten 1675’e kadar çeşitli aralıklarla bahsettiğimiz yörük toplulukları için tutulmuş kayıtlardır. Özel bir isim taşımayan bu kayıtlar, basitçe *defter-i yörükân* olarak adlandırılmıştır. Aslında yalnızca yardımcı birlik olarak teşkilatlandırılan yörüklerin isimlerini içeren bu defterler, böyle bir isimlendirmenin de etkisiyle, içeriği aynı derecede dikkate alınmadan Rumeli’de bir bölgedeki bütün yörüklerin kaydedildiği defterler olarak değerlendirilmişlerdir.

Bu kayıtların adlandırılmasıyla birlikte bizzat kendilerinden kaynaklanan önemli bir başka noktayı da belirtmek gerekmektedir. Söz konusu defterlerin başında yer alan *kanunnâmeler*, defterde kayıtlı olmayan yörükleri de ilgilendiren bazı vergilendirmeye dair hususları da içerir. Bunun da sebebi, bölgedeki yörüklerin ihtiyaç halinde bu teşkilatın bir parçası olarak kaydedilebilmeleridir. Yani aslında bölgedeki bütün yörükler, teşkilatın bir parçası olmamakla birlikte bu teşkilatın bir tür insan rezervini oluştururlar.

Aslında tam da bu nedenle yörük kavramının hem askeri hem de askeri olmayan yörükler için kullanıldığı görülmektedir. Yani bir idarî birim olarak yapılandırılan bu yörük grupları söz konusu algıyı güçlendirmekle birlikte ayırım yapmayı da zorlaştırır. Örnek olarak Tanrıdağı yörükleri adı altında kayıtlı askeri yörüklerin ocaklarındaki eksiklerin yine aynı bölgelerdeki kayıtlı olmayan yörüklerle tamamlanması durumu, 1544 tarihli Tanrıdağı yörükleri kanunnamesinde – ve yine aynı şekilde diğer yörük gruplarının kanunnamelerinde – net olarak görünmektedir. Kanunnamelerin ilk kısımları askeri teşkilata dair maddeleri sıralarken, diğer yarısı da yörüklerin üretim faaliyetleri ve bununla bağlantılı olarak vergilendirilmelerine dair kanun maddelerini içerir. İşte bu sebeple yörük kavramı, hem askeri-idari anlamında hem de sosyal bir topluluk anlamında kullanılmaktadır. Bu bağlamda neredeyse bütün yörük gruplarına ait kanunnameler önemli benzerlikler taşır.

Rumeli yörüklerinin tamamının askeri teşkilatın bir parçası olmadıklarına, bununla beraber teşkilata dahil olmayan yörüklerin, teşkilat açısından bir tür insan rezervi olarak değerlendirildiğine dair oldukça net bir başka kanıt da mühimmelerden verilebilecek şu örnektir.

...yörük taifesi tâ’un olmakla ekserî fevt olub eşkünci yamaklarından cüz’î kimesne kalub haymâneleri dahi vefâ eylemeyüb eşküncileri yamakları fakir ü kalil olub hidmet dahi ziyâde olub hidmete kudretleri olmayub birkaç nefer dahi ziyâde yamak ta’yin olunmasın bildirmişsin imdi her ocağa beşer nefer

yamak yörük tevâbi'inden yazmak emredüb buyurdum ki evvelâ tahriri emr olunan yörüklerin haymanesin teftiş eyleyüb haric-ez-defter ne mikdar haymane bulunursa ale'l-esâmi defter eyleyüb dahi haymaneden ve sayir 'uteka ve yörük tevâbi'inden defter-i 'atikde olan yamaklarından ziyade beşer yamak dahi girü ta'yin eyleyüb defter-i cedide yamak kayd eyleyesin ki hizmet vâki' oldukda eşküncilerine lâzım olan harcların kanun üzre vireler. Haymaneden ve sayir yörük 'utekâsından ve tevâbi'inden kayd eyleyesin³²

1571 tarihli bu kayıt temel olarak ocaktaki yamak sayısının o dönemki fiyat artışlarına paralel olarak 20'den 25'e çıkarılmasına dair bir kayıttır. Bunun nasıl yapılacağına dair verilen detaylarda ise yörük defterlerinde kayıtlı olmayan yörüklerin varlığı da net olarak ifade edilmektedir. *Haric-ez-defter* olan *haymane* yörüklerin ocaklardaki yamak sayısını artırmak için kaydedilmeleri istenmektedir. Buradan da söz konusu defterlerin, bütün yörüklerin kaydını içermediği ve eksikliklerin de kayıtlı olmayan yörükler yoluyla tamamlandığı görülmektedir.

Haymanelerle ilgili dikkate değer bir nokta da bu durumda olan yörüklerden – en azından bir kısmından – *resm-i haymane* adıyla yamaklardan alınan meblağın aynısı toplanarak söz konusu yörük grubunun zâiminin gelirine dahil edildiğidir. Fakat zaimin gelirinin tamamlanması için dahil edilen bu haymanelerden başka bu miktarı ödemeyen haymaneler olduğu da görülmektedir. 1591 tarihli yörük defterinde zaimin geliri için resm-i haymane ödeyen yaklaşık 200 yörük neferinin tamamının yalnızca bir kazâdan – Yenice-i Karasu'dan olduğu göz önüne alındığında, diğer kazâlarda da haric-ez-defter yörüklerin de olması gerektiği sonucu çıkar ki, onlarla ilgili böyle bir resm-i haymane kaydı söz konusu değildir. Yani denilebilir ki defter dışı yörüklerle teşkilatın ilgisi, ya ocak sayılarındaki eksilme durumunda ya da zaim gelir olarak yazılmaları gerektiğinde ortaya çıkmaktaydı.

Bu noktada klasik tahrir defterlerinin de yörük teşkilatı açısından değerlendirilmesi, durumun daha net olarak görülmesi bakımından önemlidir. Bu defterlerde kaydedilen yörüklerin askerî teşkilatlanmayla bağlantılı olup

³² 12 Numaralı Mühimme Defteri (978-979/1570-1572) [Özet-Transkripsiyon-İndeks] c. I, Divân-ı Hümayun Sicilleri Dizisi 383, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 1996, 572 numaralı mühimme kaydı. Karş. Ahmet Refik, *Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200)*, 2. ed. Enderun Kitabevi, İstanbul 1989, s. 13-14. Ahmet Refik'in bu mühimme derlemesi, başlığının aksine Rumeli yörüklerine dair de epeyce kayıt içermektedir. Burada söz konusu olan mühimme kaydı, Anadolu yörükleri hakkında yapılan bir çalışmada, Rumeli yörüklerinin askerî teşkilatına değinmeden alıntılanmıştır: Ömer Düzbakar, "Hüdavendigâr Sahasında Konar-Göçerler," *U.Ü. Fen-Ebediyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* IV, 4 (2003): s. 69.

olmadıkları, üzerilerine düşülen “eşküncü” veya “yamak” notuyla belirtilmiştir. Ağırlıklı olarak Tanrıdağı yörüklerinin bulunduğu Yenice-i Karasu kazâsında 1529’da neferen 797 yörük vardır. Bu yörüklerden yalnızca 4’ü eşküncü ve 113’ü de yamak olarak kayıtlıdır.³³ Yani bu sayılara göre Yenice-i Karasu’daki yörüklerin sadece %15’i askeri teşkilatın bir parçası olarak kaydedilmiştir. 1568’de aynı kazada 1240 yörük neferinden 23 eşküncü, 94 de yamak kayıtlıdır, yani oran %9’dur.³⁴ Elbette bu oranları mutlak değerler olarak almamak gerekir. Söz konusu olan, netice itibarıyla yarı-göçebe gruplardır ve bu tahrirlerin temel maksadı da yörüklerin askeri durumunu tespit etmek değildir. Ancak bu örnekler, genel durumun literatürde doğrudan yörük defterleri üzerinden yapılan kesin değerlendirmeler şeklinde olmadığını da açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

Yörük defterlerinin, bölgedeki bütün yörüklerin kaydı olduğu fikrinden doğan bir başka genel eğilim de yörük nüfusunu bu defterlere göre tespit etme eğilimidir. Bununla bağlantılı olarak da söz konusu defterlerdeki kazâ kazâ yapılan ayrımlardan yola çıkarak her kazâda ne kadar yörük olduğunu belirlenmeye çalışılmaktadır. Yukarıda bahsedildiği ve gösterildiği gibi askerî olmayan yörüklerin de varlığı aslında bunu temelde imkansız kılar. Bununla birlikte, bu durumdan bağımsız olarak yörük defterlerinin böylesine bir hesabı yapmak için güvenilir kaynaklar olmadığı ifade edilmelidir.

Bu yargıya varılmasının ardındaki neden ise şu şekilde açıklanabilir: Bir yörük defterindeki ocaklar, bağlı buldukları kazâyâ göre gruplandırılırlar. Buna göre de doğal olarak belli bir kaza başlığı altında kaydedilmiş olan ocakların o kazâda bulunan eşküncü ve yamaklardan oluşması beklenir. Araştırmacıların yörük nüfusuna dair hesaplamaları, temelde bu varsayıma dayanır. Önemli bir detay olarak yörük defterlerinde bir kazâda kayıtlı bulunan yörük sayısıyla tahrir defterlerinden çıkan sayıların birbirinden oldukça farklı olduklarını belirtmek gerekir. Aslında bu gerçek bile bölgedeki yörük nüfusun hesaplanmasının mümkün olmadığını açıkça gösterir. Bunun sebepleri üzerine çeşitli spekülasyonlar yapılabilir. Fakat bu durumun sebeplerinden biri olarak söylenebilecek net bir veri de bu kazâ sınıflandırmasının aslında yalnızca organizasyonel olarak yapılmış bir sınıflandırmadan ibaret olma ihtimalinin gayet yüksek olduğudur.

Bunu daha iyi açıklamak için kaza sınıflandırmasına biraz daha yakından bakmak gerekir. Yörük defterlerindeki eşküncü ve yamaklar, üzerilerine hangi köy veya cemaate mensup oldukları bilgisiyle birlikte kaydedilmişlerdir. Kaydedilen bu yerleşim yerleri tespit edilip ait oldukları kazâlara göre

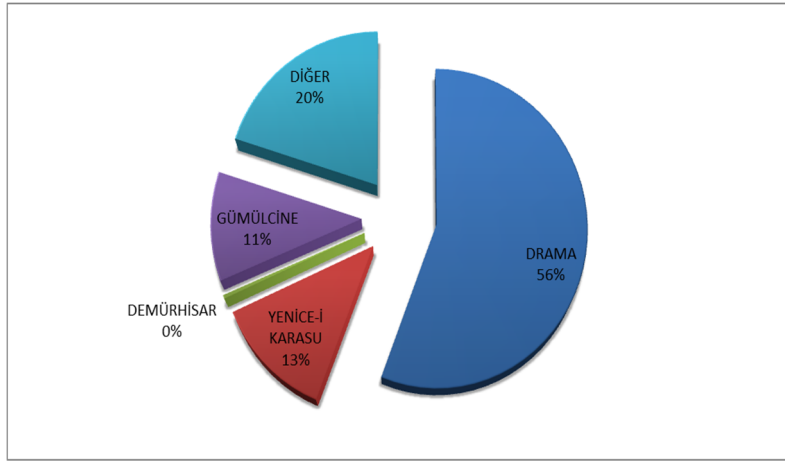
³³ BOA. *TT.d. 167, f. 20–29.*

³⁴ Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü (buradan itibaren TKGM.), Kuyûd-i Kadîme Arşivi (buradan itibaren KKA.) *TT.d 187, f. 56b–91b; TKGM. KKA. TT. 577, f. 21a–54a.*

sınıflandırıldığında aslında belli bir kazâ altında yazılmış olan ocak mensuplarının, yalnızca o kazâdan olmadıklarını tespit ediyoruz.

Drama örneği, bu durumun oldukça net olarak gözlemlenebildiği bir örnektir. 1586 tarihli yörük defterindeki bu verilere göre Drama kazâsı başlığı altında kaydedilen eşküncü ve yamakların toplamda 812 yerleşim yeri ve cemaat adı altında kaydedildikleri ve bunların yarıya yakın bir oranının, %44'ünün Drama kazâsı dışında kalan yerler olduğu görülmektedir.³⁵

Tablo 2 - 1586 Tarihinde Drama Kazası Başlığıyla Kaydedilen Yörüklerin Yerleşim Yerleri Dağılımı

Hatta bazı *yamaklar*, Yenice-i Karasu ve Gümülcine şehirlerinden kaydedilmişlerdir. Diğer kazâlar arasında Avrethisar ve Hasköy gibi kazâlar da mevcuttur. Buradan, açıkça anlaşılıyor ki kazâlara göre ayrılarak kaydedilen *ocak*lardaki bu sınıflandırma söz konusu ocaklara mensup yörüklerin o kazâda buldukları anlamına gelmemektedir. Bunun nedeni hakkında net bir bilgi yoktur. Fakat, böyle bir uygulamanın temel olarak idari-askeri kaynaklı bir uygulama olabileceği ihtimali yüksektir. Herhangi bir görevlendirme sırasında yörük ocaklarının göreve çağırılma sürecinin bir parçası gibi görünmektedir, yani bir nevi yoklama defteri işlevi taşıdıkları düşünülebilir. Genel olarak bu konuya dair en net söylenebilecek noktanın, yörük defterlerinin bir bölgedeki yörük nüfusunun hesaplanmasında kullanılmayacağıdır. Bu da klasik tahrir defterleri ve yörük defterlerinin yakından ve karşılaştırmalı incelenmesi neticesinde ortaya çıkmaktadır.

³⁵ H. Yeni, "The Yörüks of the Ottoman Western Thrace In The Sixteenth Century", s. 198.

Sonuç olarak denilebilir ki, Osmanlı'nın kuruluş sürecinden itibaren, özellikle Balkanlar'a geçiş sürecinde hem askerî hem de demografik açıdan merkezî bir rol üstlenen yörüklerin, 16. yüzyıldaki askerî teşkilatının Rumeli'deki varlıkları açık bir tarihsel gerçeklik taşımaktadır. Bununla beraber, konu hakkındaki araştırmalarda teşkilatın gerek kökenlerine dair gerekse niteliklerine dair farklı yaklaşımlar söz konusudur. Bütün yörüklerin aktif olarak buldukları bir teşkilat olduğu varsayımını geçerli kabul etmek mümkün değildir. Bu teşkilatla ilgili kayıtlardan edinilen bu izlenimin, yine aynı kaynaklara fakat tahrir kayıtlarını da göz önüne alarak bakıldığında gerçek durumu yansıtmadığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, yörüklerin tam olarak ne kadarının teşkilata mensup olduklarının da net bir cevabının olmadığını belirtmek gerekir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

BOA., *TTd. no. 167*

TKGM. KKA., *TT.d no. 187*

TKGM. KKA. *TT. no. 577.*

BOA., *TTd. no. 370* [*Defter-i Yörükân*]

BOA., *TTd. no. 230* [*Defter-i yörükân*]

BOA., *TTd. no. 631* [*Defter-i Yörükân*]

Yayımlanmış eserler

12 Numaralı Mühimme Defteri (978-979/1570–1572) [Özet-Transkripsiyonİndeks] c. I, Divân-ı Hümayun Sicilleri Dizisi 383, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 1996.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tablilleri*, c. 1, FEY Vakfı Yayınları, İstanbul 1990.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tablilleri*, c. 6, FEY Vakfı, İstanbul 1993.

ALTUNAN, Sema, "XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Rumeli Yörükleri ve Naldöken Yörük Grubu", *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 1999.

BARKAN, Ö. Lütfi, *XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Ziraat Ekonomisinin Hukukî ve Malî Esasları: 1. Kanunlar*, İstanbul 1943.

- BARKAN, Ö. Lütfi, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler” [2. bölüm], *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* 13, (1952): s. 56-78.
- ÇETİNTÜRK, Salâhattin, “Osmanlı İmparatorluğunda Yürük Sınıfı ve Hukukî Statüleri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* II, no. 1, (1943): s. 107-116.
- ÇUBUK, Vahid, “Yörükler”, *İslam Ansiklopedisi* c. 8, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1986, s.430-435.
- DÜZBAKAR, Ömer, “Hüdavendigâr Sahasında Konar-Göçerler,” *U.Ü. Fen-Ebediyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* IV, 4 (2003): s. 61-74.
- FODOR, Pál, “Ottoman Warfare, 1300-1453”, *The Cambridge History of Turkey: Byzantium to Turkey, 1071-1453*, c. 1 içinde, der. Kate Fleet, Cambridge University Press, Cambridge 2009, s. 192-226.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyip, *Rumeli’de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-i Fâtihân*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1957.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyip, “Rumelinin İskanında ve Türkleşmesinde Yürükler”, *III. Türk Tarih Kongresi* içinde, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1943, s. 648-660.
- İNBAŞI, Mehmet, “Yeni Belgelerin Işığında Rumeli Yörükleri”, *Osmanlı ansiklopedisi* c. 4 içinde, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999.
- İNBAŞI, Mehmet, “Rumeli Yörükleri”, *Anadolu’da ve Rumeli’de Yörükler ve Türkmenler*, der. Tufan Gündüz içinde, Yör-Türk Vakfı, Tarsus 2000, s. 145-182.
- İNALCIK, Halil, “Osmanlılar’da Raiyyet Rüsûmu”, *Belleken*, c. XXIII sayı 92, (1959): s. 575-610.
- İNALCIK, Halil, “Dervish and Sultan: An Analysis of the Otman Baba Vilayetnamesi”, *The Middle East and the Balkans under the Ottoman Empire: Essays on Economy and Society* içinde, der. Halil İnalcık, Indiana University Turkish Studies, Bloomington 1993, s. 19-36.
- İNALCIK, Halil, “Ottoman Methods of Conquest”, *Studia Islamica*, 2 (1954), s.
- İNALCIK, Halil, “Rumeli” *Encyclopedia of Islam*, 2nd edition, Brill.
- KIPROVSKA, Mariya, “The Military Organization of the Akıncıs in Ottoman Rumelia,” *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Bilkent Üniversitesi, Ankara 2004.

- REFİK, Ahmet, *Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200)*, 2. ed. Enderun Kitabevi, İstanbul 1989.
- TRUHELKA, Ćiro, “Über die Balkan-Yürüken”, *Revue Internationale des Études balkaniques I*, (1934-35): 89-99.
- TRUHELKA, Ćiro, “Balkan Yürükleri Hakkında”, çev. Ahmed Temir, *Türk Kültürü Araştırmaları* 30, no. 1-2 (1992): s. 263-73.
- YENİ, Harun, “The Yörüks of the Ottoman Western Thrace In The Sixteenth Century”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara 2013.

